

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ТА НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО БЛОКУ СТРУКТУР ООН

ACTIVITY ANALYSIS AND REFORM DIRECTIONS SOCIO-ECONOMIC BLOCK OF UN STRUCTURES

Чернишова Л.О.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Chernyshova Larysa

V.N. Karazin Kharkiv National University

У статті розглянуто місце та вплив структур ООН у системі міжнародних відносин. Проаналізовано рівень поширення глобальної проблеми голоду, визначено частку голодуючих осіб у світі за регіонами. Окреслено причини та чинники проблеми відсталості розвитку країн у контексті можливого впливу структур ООН на її вирішення. Запропоновано критерії до програмних підходів соціально-економічного блоку структур ООН щодо подолання глобальних проблем. Визначено перевагу основної відповідальності у питаннях розвитку самих держав та їх політичних лідерів і внутрішньодержавних зусиль над зовнішньою допомогою. Охарактеризована діяльність ЮНКТАД, як допоміжного органу ООН. Визначене головне завдання та напрями діяльності центрального органу ООН ЕКОСОР. Запропоновано напрями реформування ООН з метою підвищення статусу організації.

Ключові слова: ООН, реформування, глобальні проблеми, соціально-економічний блок, критерії.

The article examines the place and influence of UN structures in the system of international relations. The level of spread of the global problem of starvation was analyzed, and the share of starving people in the world by region was determined. The reasons and factors of the problem of the underdevelopment of countries are outlined in the context of the possible influence of UN structures on its solution, namely: the lack of proper incentives for the development and institutional infrastructure of countries, the corruption component in the activities of state authorities, as well as the concentration of power in the hands of a limited number of representatives of the elite, weakness of many political leaders. The criteria for the program approaches of the socio-economic block of UN structures to overcome global problems are proposed. The priority of the main responsibility in matters of development of the states themselves and their political leaders and domestic efforts over external aid is determined. The activity of UNCTAD, as an auxiliary body of the UN, whose main direction today is expert-analytical work, being characterized. The main task and areas of activity of the central body of the UN ECOSOR have been determined. This is the most significant authority of the Council, which can really influence the existing process in world development. The main task and areas of activity of the central body of the UN ECOSOR have been determined. This is the most significant authority of the Council, which can really influence the existing process in world development. Attention is focused on the role of international non-governmental organizations as informal associations of UN member countries at its sites, their regular participation in UN conferences on environmental issues, problems of sustainable development. The contribution of international non-governmental organizations to the expansion and promotion of democracy through election monitoring, human rights control, etc. was revealed. The current status of the UN and the socio-economic block of its structures is assessed as crisis and transitional, which leads to non-compliance with the requirements of the Organization's Charter in the course of its activities. Directions for reforming the UN have been proposed in order to raise the status of the organization's group of structures that are responsible for global socio-economic development. The ability of the UN to ensure the access of non-governmental organizations, states, and individuals to the multipolar world in order to implement ways to ensure peace and security has been determined.

Keywords: UN, reformation, global problems, socio-economic block, criteria.

Постановка проблеми. Статутом ООН визначено роль та функції розгалуженої мережі структур, що займаються вирішенням питань та

проблем соціально-економічного розвитку світу. В основі організації діяльності цих органів закладена ідея соціально-економічного процвітання

народів планети як умова стабільності світового порядку та запорука міжнародного миру й безпеки. «З метою створення умов стабільності та благополуччя, необхідних для мирних та дружніх відносин між націями» (стаття 55 Статуту) ООН може створювати допоміжні структури, які забезпечуватимуть досягнення цієї мети [1]. Необхідність сприяти розвитку та економічному процвітанню – це одне з фундаментальних умов міжнародного світу.

Для досягнення визначеної мети ООН було створено, як один із головних органів, Економічну та Соціальну Раду (ЕКОСОР). При необхідності передбачалася можливість створювати та реорганізовувати численні допоміжні органи, діяльність яких координувалася б ЕКОСОС за участю Генеральної Асамблеї та, за необхідності, Ради Безпеки. За більш ніж 70-річну історію діяльності ООН при ній були створені досить великі установи, які стали спеціалізуватися на окремих проблемах розвитку, наприклад Конференція Об'єднаних Націй з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), Спеціальні континентальні комісії при ЕКОСОР, Організація Об'єднаних Націй з промислового розвитку (ЮНІДО), Всесвітня продовольча організація (ФАО) та ін.

Ці допоміжні структури ООН займають свою нішу в системі решти міжнародних економічних організацій, які існують на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин. Це має свій відбиток на їхній діяльності та проявляється в обмеженні ступеня їхнього впливу на рішення певних соціально-економічних проблем країн та світу в цілому й загострює конкуренцію з іншими глобальними економічними структурами, наприклад, з тими, що займаються експертно-аналітичною діяльністю.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Роль ООН в системі нового світопорядку, специфічні особливості її функціонування розглянуто у дослідженнях науковців, зокрема – Жукорської Я., Губань Р., Мережко А., Болгова О., Мартинова А., Віднянського С., Мацейка Ю. Безпосередньо проблеми реформування ООН та окремих її структурних підрозділів в контексті впливу глобальних проблем сучасності розглядалися

у працях Кучинського В., Годованик Є., Губаня Р., Скорохода Ю., Білошицького С. Проте в умовах наростаючих кризових станів у соціально-економічних процесах на світовому рівні та рівні держав питання аналізу й реформування в цілому ООН і відповідних її структур потребують подальшого дослідження.

Метою статті є аналіз ефективності діяльності соціально-економічного блоку структур ООН та визначення напрямів його реформування в умовах впливу сучасних глобальних проблем.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні місце структур ООН у системі міжнародних відносин не є досить впливовим, як передбачалося на початку діяльності організації. У цій системі помітно потіснили ЮНКТАД та ЕКОСОР інші глобальні економічні структури – Міжнародний валютний фонд (МВФ), Група структур Світового банку та Світова організація торгівлі (СОТ). Свою досить обмежену роль відіграють спеціальні органи та програми ООН.

За оцінками Світового банку, на економічні структури ООН припадає лише 10% від усієї допомоги у сприянні країнам, що розвиваються, 90% надається іншими міжнародними економічними організаціями або окремими країнами [2].

Вперше після зміни століть рівень світового голоду зростає, а нові збройні конфлікти та погіршення клімату прискорюють розвиток цієї проблеми в країнах, що розвиваються. У 2020 р. 811 млн людей на планеті хронічно недоїдали. У 2019 р. їх було на 161 млн. менше. [3]. У відсотковому співвідношенні проблема зросла з 8,4% до 9,9% від усього світового населення (рис. 1).

Розглянемо докладніше причини та чинники проблеми відсталості розвитку країн у контексті можливого впливу структур ООН на її вирішення.

Деякі вчені позначають цю проблему як загальнопланетарну особливого змісту, маючи на увазі нерівномірність світового розвитку. Конфлікти та кліматичні зміни додають нові проблеми та чинники відсталості. Кризовий стан країн спричиняє людей ще більше страждати від недоїдання. Понад 50% людей, які недоїдають (418 млн), проживають в Азії, більше третини (282 млн) – в Африці, біля 60 млн

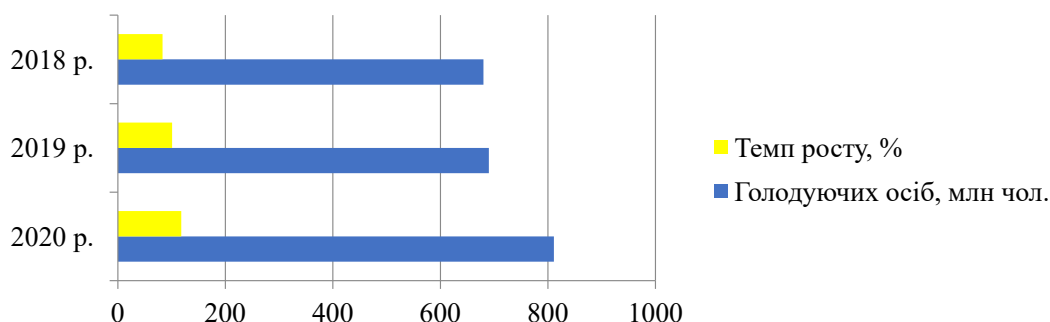

Рис. 1. Кількість та темпи росту голодуючих осіб у світі

Джерело: складено за даними [3]

людей – припадає на Латинську Америку та Карибські острови [3] (рис. 2).

Найбільш різке зростання масштабів голоду спостерігалось в Африці, де від недоїдання страждає 21% населення, що вдвічі вище, ніж у будь-якому іншому регіоні світу [3]. Ці експертні дані свідчать про гостру проблему глобального значення та мають спонукати до дії керівників багатьох органів ООН та світових політичних діячів.

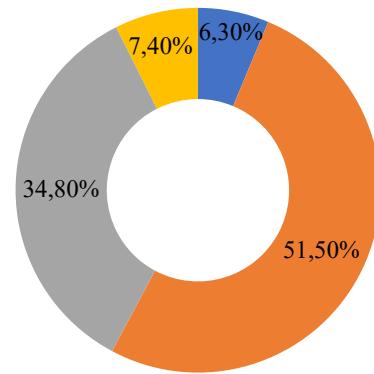
Виділяють й інші специфічні причини відсталості розвитку країн. Дарон Джемоглу та Джеймс А. Робінсон звертають увагу на провал політики міжнародної допомоги, як з боку окремих держав, так і міжнародних організацій, зокрема ООН. Провал «базується на неправильному розумінні причин бідності» [4, с. 493]. Наприклад, Афганістан бідний «через свої екстрактивні інститути – відсутність гарантій прав власності, дефіцит законності та порядку, погано діюча правоохоронна система та значний вплив національної (місцевої) еліти на політичне та економічне життя» [4]. Автори стверджують, що міжнародна допомога й надалі буде неефективною, буде розкрадена, за найгіршого сценарію стане підтримкою для тих самих режимів, у яких існують проблеми суспільства.

Відсутність належних стимулів для розвитку та інституційної інфраструктури, корупційна складова у діяльності державної влади, а також концентрація влади в руках обмеженої кількості представників еліти, слабкість багатьох політичних лідерів доповнюють перелік причин та чинників відсталості. Кліматичні та географічні пояснення причин відсталості також мають місце, проте вони спростовуються сучасними економічними успіхами Сінгапуру, Малайзії, Ботсвани та інших країн [2].

Колишній Генеральний секретар ООН Б. Бутрос-Галі у своїх мемуарах розмірковує про проблеми розвитку, ставлячи під сумнів саму її ідею [5]. Пов'язано це із «синдромом» колоніального минулого, яке запам'яталося експлуатацією. За даними Економічної комісії для країн Африки (ЕКА ООН) темпи зростання ВВП у цьому регіоні прискорилися [5]. Проте між самими країнами зростання розподілилося нерівномірно. Найдинамічніша економіка зі стійкою експортною базою спостерігається у Тунісі, Ботсвані, Маврикії. Найкризовіша – в Анголі та Мозамбіку, оскільки вони довгий час зазнавали впливу громадянської війни. Також розвиток гальмує міжнародна наркоторгівля, яка характерна для багатьох країн, що розвиваються.

Отже, на основі проведеного аналізу причин відсталості розвитку країн визначимо критерії, які, на нашу думку, доцільно враховувати при розробці програмних підходів соціально-економічного блоку структур ООН щодо подолання цієї проблеми (рис. 3).

Виходячи із запропонованих критеріїв, можна зробити висновок про перевагу основної відповідальності у питаннях розвитку самих держав

■ Інші регіони ■ Азія ■ Африка
■ Латинська Америка та Карибські острови

Рис. 2. Частка голодуючих осіб у світі за регіонами у 2020 р.

Джерело: складено за даними [3]

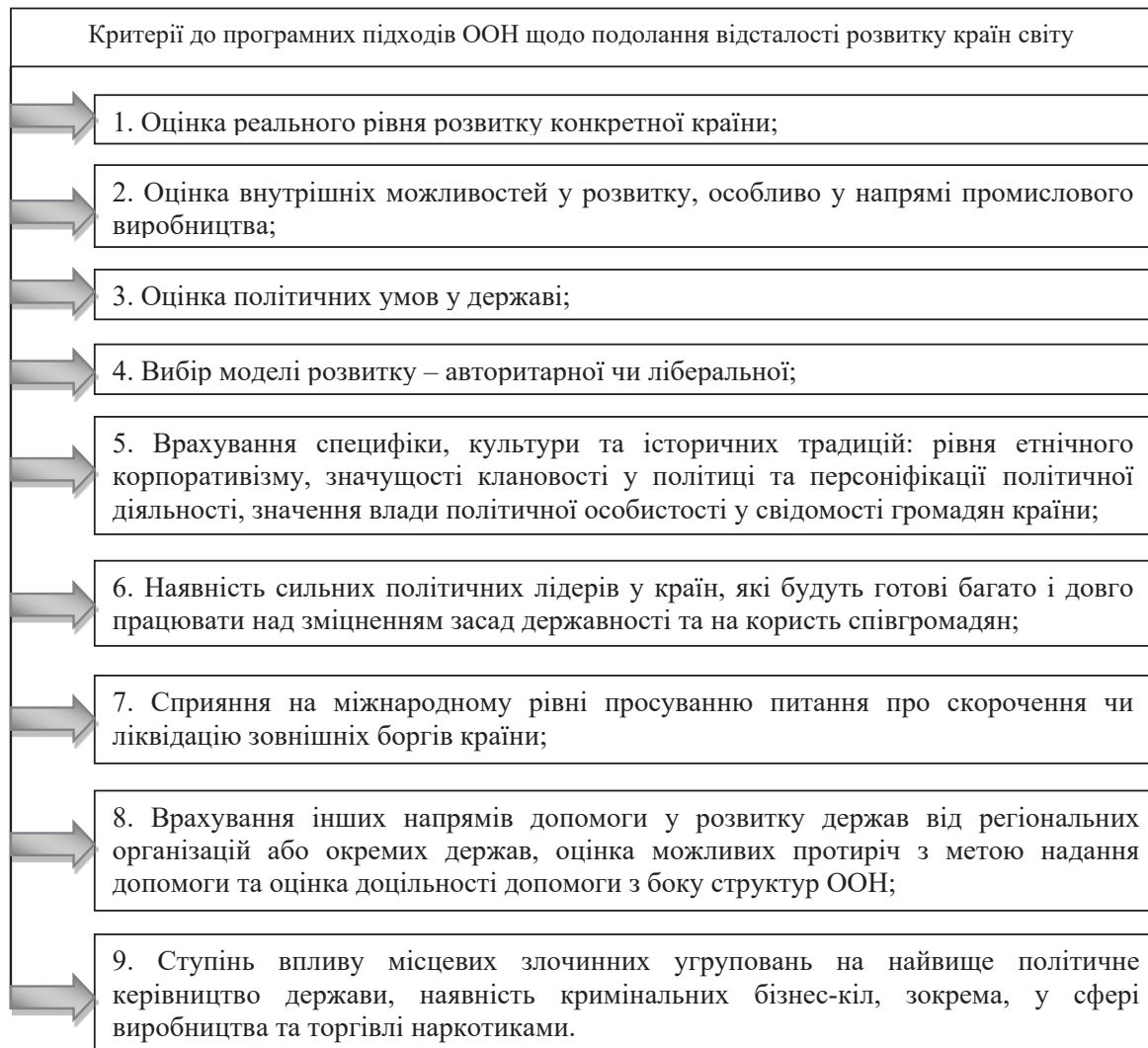
та їх політичних лідерів і внутрішньодержавних зусиль над зовнішньою допомогою.

З метою розвитку держав та боротьби з бідністю у 1964 р. було створено ЮНКТАД як допоміжний орган ООН. Результатом її діяльності мало стати збільшення прибутків від торгівлі країн, що розвиваються, їх соціально-економічний підйом, поступове подолання проблеми відсталості. Проте діяльність ЮНКТАД на сучасному етапі багато в чому зводиться до експертно-аналітичної роботи. ЮНКТАД використовується як міжнародний переговорний майданчик для інших міжнародних організацій. Конференція могла б допомогти країнам, що розвиваються, встановити привілейовані права та можливості для внутрішніх інвесторів перед зовнішніми.

Центральним органом ООН, керуючим процесами реалізації різних соціально-економічних програм та координуючим діяльність допоміжних структур і підрозділів у цих напрямках є ЕКОСОП. Головне завдання ЕКОСОП полягає у виробленні глобальної економічної та соціальної стратегії ООН, а потім координація діяльності її допоміжних органів та установ.

Найбільшою програмою, що реалізується ООН, координацією якої займається ЕКОСОП, є глобальна стратегія сталого розвитку. Діяльність ЕКОСОП на сучасному етапі багато в чому зводиться лише до багатосторонніх обговорень та зустрічей, написання узагальнюючих документів та доповідей. Деякі розпорядження ЕКОСОП впроваджуються у національні економічні стратегії.

На нашу думку, найбільш значуще повноваження у Ради, яке здатне реально вплинути на існуючий процес у світовому розвитку – це розробка, просування та прийняття багатосторонніх угод щодо протекціоністських заходів у торгівлі для країн, що розвиваються.

Рис. 3. Програмні критерії ООН щодо подолання відсталості розвитку країн

У 2015 р. Великобританія, реально оцінюючи рівень впливу ЕКОСОП на вирішення міжнародних проблем, виступила з ініціативою обговорити проблеми глобального розвитку в межах Ради Безпеки [6]. Відбулася спроба перенесення відповідальності на більш результативні органи, але, як виявилось, ефективність від цього не підвищилася. Західні країни вважають доцільним в питаннях економіки звертатися до інших глобальних економічних інститутів, політика ООН з питань розвитку не є для них визначальною. Поки що лише Рада Безпеки є для них вагомим міжнародним органом. Це характеризує серйозний недолік у діяльності та слабкість ЕКОСОП у вирішенні світових проблем розвитку.

З метою подолання відсталості розвитку країн в ООН виникли групи держав за інтересами, коаліції, які спрямовують свої зусилля на боротьбу з обставинами, що гальмують розвиток. Такі групи є неформальними об'єднаннями країн-учасниць ООН на її майданчиках, тобто міжнародними неурядовими організаціями

(МНО). Вони необтяжені інерцією історії та зразків поведінки, що склалися на міжнародній арені, а тому активно освоюють нові сфери міжнародних комунікацій, сприяючи становленню нових галузей та інститутів міжнародного права. Найбільш значний їх внесок у справу розширення та сприяння демократії здійснюється за допомогою моніторингу виборів, контролю за дотриманням прав людини, сприяння розміщенню біженців і вимушених переселенців тощо. Центральна роль МНО у світовому політичному процесі виявляється в їх регулярній участі в конференціях ООН щодо питань довілля, проблем сталого розвитку, прав людини. Члени МНО офіційно представлені в таких структурах Організації, як МОП, ОЕСР, ЮНЕСКО, ЕКОСОП [4].

За результатами аналізу діяльності соціально-економічного блоку ООН можна зробити висновок про те, що організація та її структури переживають кризу та, у зв'язку з цим, не працюють узгоджено із вимогами Статуту.

На сьогодні існують міжнародні конфлікти, тривалість яких ставить питання про неспроможність ООН у їх вирішенні, як міжнародної організації з підтримки та збереження миру. Систематично порушуються принципи Статуту ООН, наприклад, принцип невтручання у внутрішні справи інших держав. Так, в Сирійському конфлікті ООН займає пасивну позицію, тим самим, віддаючи ініціативу США та Росії, які переслідують виключно власні геополітичні інтереси. Також неврегульовані конфліктні ситуації в Африці, війна в Україні – все це характеризує неспроможність ООН впливати на кризові ситуації.

Результати зусиль структур ООН, які відповідають за сприяння розвитку, є незначні або взагалі не грають і не грали ніякої ролі. Надати допомогу мільярду найбідніших жителів планети не вистачить ресурсів у органів ООН. Структури, фонди та програми ООН, як правило, діють лише на «узбіччі» прогресу або в специфічних, сприятливих умовах [6].

Щодо багатьох ключових проблем світової політики досі немає чітких відповідей на питання про те, хто формує порядок денний ООН, виділяючи пріоритетні проблеми світового розвитку, хто забезпечує фінансові, матеріальні та кадрові ресурси для рішення глобальних проблем, хто застосовує силу до порушників норм міжнародного права. Рішення, як правило, приймаються посадовцями ООН і численною бюрократією її структурних підрозділів, що не вважають за зобов'язання відповідати, чиї інтереси вони просувають.

Виходячи з цього, ми вважаємо, що ключовим напрямом реформування повинні стати підвищення статусу групи структур ООН, які відповідають за розвиток, з метою розширення можливостей впливу на ці процеси та проблеми. Необхідне зміцнення колективного початку ООН та її структур, що опікуються питаннями соціально-економічного розвитку, за рахунок наступних заходів:

1. Реформування ЕКОСОП, що повинно призвести до підвищення впливу органу на рівні можливостей Ради Безпеки ООН. Глобальна

економічна рада безпеки повинна взяти на себе координуючу роль над МВФ, Світовим банком та СОТ, тим самим посиливши свій лідируючий початок, який був передбачений Статутом ООН. Розробка механізму посилення сучасного 10% впливу структур ООН – це ще один напрямок можливого реформування;

2. Посилення ролі МНО в діяльності ООН, які на сьогодні акцентують увагу на «дефіциті демократії» в діяльності міжнародної організації і, в цілому, на глобальному рівні ухвалення рішень. В умовах широкого поширення цінностей демократії та прав людини вимога МНО полягає у створенні прозорого процесу ухвалення рішень за рахунок розробки чітких процедур. МНО виконують не лише функцію громадського контролю за ухваленням рішень з глобальних питань, але й здійснюють роль своєрідних противаг по відношенню до держав як головних акторів традиційного світоустрою;

3. Перегляд діючої системи обов'язкових внесків згідно ініціативи США, замінивши її фінансуванням на добровільній основі. Це дозволить державам фінансувати самостійно у певному обсязі лише ті програми, які країни вважають ефективними. Такий «ринковий» принцип зміг би стати для всієї системи індикатором міцності.

Висновки. ООН на сьогодні знаходиться у кризовому стані та є організацією перехідного типу. З одного боку, ООН є структуроутворюючим елементом класичної системи міжнародних відносин, що ґрунтується на принципах суверенної рівності держав, які входять до неї. З іншого – демонструє прагнення адаптувати свою структуру та функції до викликів глобалізації. У результаті ООН належить до двох сфер глобальної політики – до історично складеної системи світоустрою та системи, що утворює новий світопорядок. Таким чином, ООН здатна стати сполученням двох світових політик, забезпечивши доступ МНО та окремих національних держав, індивідів у багатополлярний світ, спонукаючи до творчої конкуренції різних способів забезпечення миру та безпеки, прав і свобод людини.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Статут ООН. Сайт Верховної Ради України. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_010 (дата звернення: 30.09.2022).
2. Білошицький С. ООН у системі глобального управління: перспективи реформування і демократизації. *Гілея*. 2010. № 30. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2010_30/Gileya30/P15_doc.pdf (дата звернення: 28.09.2022).
3. Доповідь ООН: рік пандемії загострив проблему голоду в світі. URL: <https://www.who.int/ru/news/item/12-07-2021-un-report-pandemic-year-marked-by-spike-in-world-hunger> (дата звернення: 02.09.2022).
4. Acemoglu Daron, Robinson James. *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty*. Crown Business, 2012. 546 p.
5. Бутрос Галі Бутрос. Нескорена Організація Об'єднаних Націй: Історія відносин між Організацією Об'єднаних Націй та Сполученими Штатами Америки. / Пер. з англ. Київ : XXI ст.-Злагода, 2000. 493 с.
6. Жукорська Я.М. Напрями реформування ООН: Рада Безпеки. *Право і суспільство*. 2015. № 4. С. 8–12.

REFERENCES:

1. Statut OON [UN Charter] (2022) Sait Verkhovnoi Rady Ukrainy. Available at: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_010 (accessed 27 May 2022).
2. Biloshytskyi, S. (2010) OON u systemi hlobalnoho upravlinnia: perspektyvy reformuvannia i demokratyzatsii [The UN in the system of global governance: prospects for reform and democratization]. *Hileia*, no. 30. Available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2010_30/Gileya30/P15_doc.pdf (accessed 29 May 2022).
3. Dopovid OON: rik pandemii zahostryv problemu holodu v sviti [UN report: The year of the pandemic has exacerbated the world's hunger] (2021). Available at: <https://www.who.int/ru/news/item/12-07-2021-un-report-pandemic-year-marked-by-spike-in-world-hunger> (accessed 02 June 2022).
4. Acemoglu Daron, Robinson James (2012) *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty*. Crown Business, 546 p.
5. Butros, Butros-Hali (2000) *Neskorena Orhanizatsiia Obiednanykh Natsii: Istoriiia vidnosyn mizh Orhanizatsiieiu Obiednanykh Natsii ta Spoluchenyi Shtatamy Ameryky* [The Unconquered United Nations: A History of United Nations-United States Relations] / Per. z anhli. Kyiv: XXI st.-Zlakhoda, 493 p. (in Ukrainian)
6. Zhukorska, Ya.M. (2015) Napriamy reformuvannia OON: Rada Bezpeky [Areas of UN reform: Security Council]. *Pravo i suspilstvo*, no. 4, pp. 8–12.